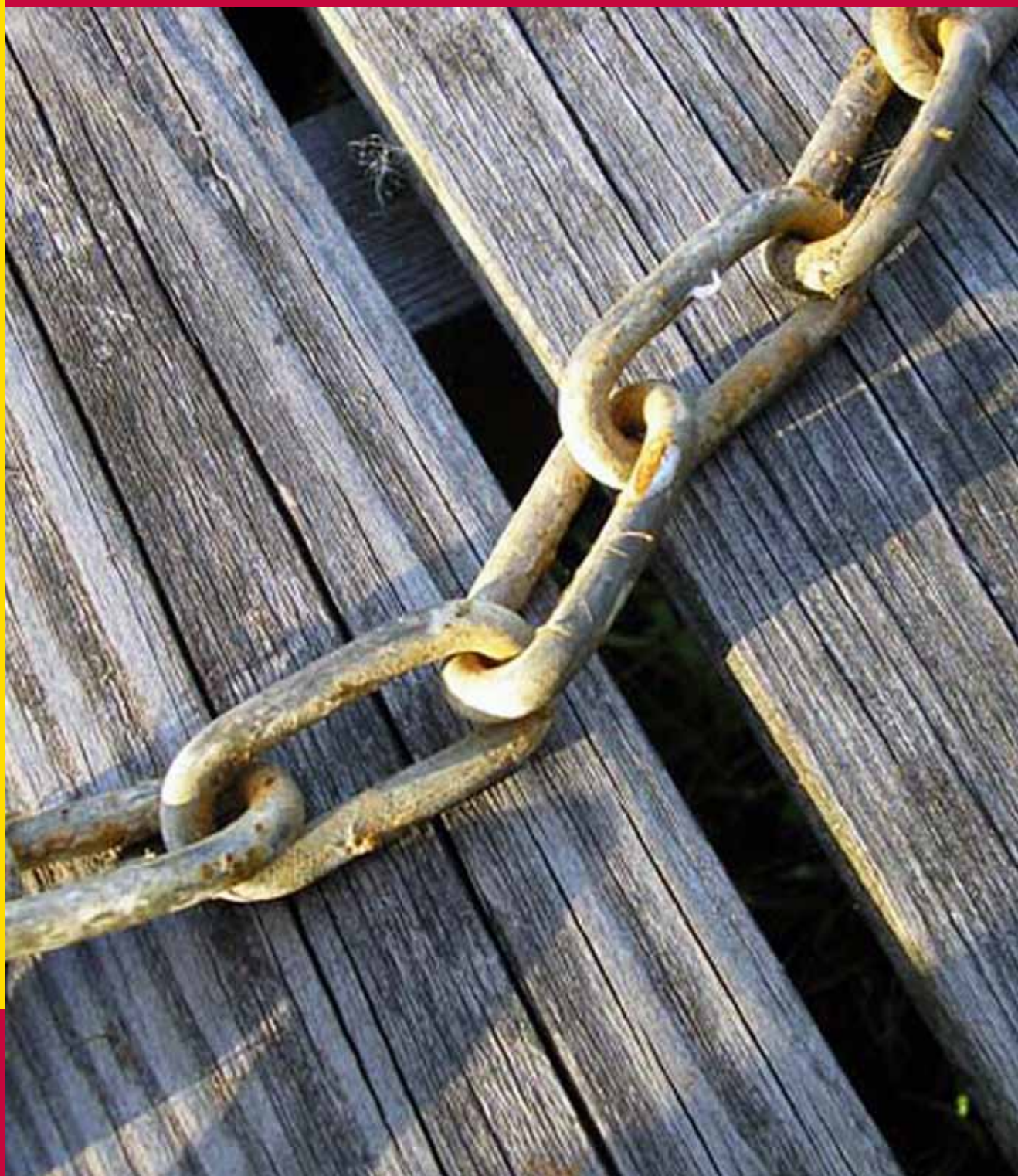


Samlad strategi ANDT Alkohol, Narkotika, Dopning och Tobak

Gävleborg 2011



Länsstyrelsen
Gävleborg

Regional lansering av ANDT-strategin

Konferens i Gävle 1 juni 2011 med ett 50-tal deltagare från Länsstyrelsen Gävleborg, Region Gävleborg, Polismyndigheten i Gävleborgs län, Statens Folkhälsoinstitut, Socialdepartementet, Högskolan i Gävle, Arbetsförmedlingen, IOGT-NTO, Landstinget Gävleborg, samt Bollnäs, Gävle, Hofors, Hudiksvalls, Ljusdals, Nordanstigs, Ockelbo, Sandvikens och Söderhamns kommuner. Kustbevakningens representant hade fått förhinder. Moderator: Sergio Manzanares.

Kontakt Länsstyrelsen Gävleborg: Barbro Wåger, länssamordnare, 026-17 11 77

Text och layout: Karin Wennermark /journalisterna.com Foto från konferensen: Petra Westin, Länsstyrelsen Gävleborg

Omslagsfoto samt sid 4 och 7: Getty Images

Ministern betonar barnen

Allra först visades en kort filmad intervju med barn- och äldreminister Maria Larsson (KD) om den nya samlade strategin för alkohol, narkotika, dopnings- och tobakspolitik.

Maria Larsson hoppades på samordningsvinster, framför allt i det förebyggande arbetet, när de fyra problemområdena kan angripas gemensamt. Hon sade sig också vara glad över att den nya strategin har ett särskilt mål för barn och ungdom:

– Det är helt i linje med FN:s barnkonvention. Droger är ett hot mot barns hälsa och en trygg uppväxt, och det är vårt ansvar att skydda dem. Det ska vi göra till exempel genom att supporta föräldrar och se till att vi har en väl fungerande skola. Trivs man i skolan är det ett bra skydd mot att hamna snett senare i livet.



Barn- och äldreminister Maria Larsson är extra nöjd med att ANDT-strategin har ett särskilt mål för barn och ungdom.

Landshövdingen samlar styrkorna

I Gävleborgs län får de som arbetar med ANDT-frågor stöd från högsta nivån.

I ett nybildat Samhällsråd där bland annat landshövdingen, länspolismästaren, landstingsdirektören och regiondirektören ingår diskuteras hur länet ska kunna bli ännu tryggare för medborgarna.

Brottsförebyggande och ANDT-frågor går hand i hand, menade landshövding **Barbro Holmberg** i sitt inledningsanförande.

– Det är ju ni ute i kommunerna och på fältet som gör arbetet. Men ni behöver kanske också stöd, och där hoppas jag vi kan fylla en funktion, sade hon.

Barbro Holmberg pekade på att länet har goda förutsättningar att nå de mål som satts upp i ANDT-strategin till 2014.

– Här finns kompetent personal, engagerade politiker och en samsyn om att de här frågorna berör oss alla.

Det gäller länets framtid!

Att enkäterna om alkohol- och narkotikaanvändning visar ganska stabila mönster, det vill att användningen inte ökar och debutåldern inte har gått ned, kan också ses som positivt, sade hon.



Landshövding Barbro Holmberg leder Samhällsrådet som ska stötta och driva på arbetet med ANDT-frågor.

– Men ändå: Debutåldern för alkohol är faktiskt 13–14 år. Och 15 procent av eleverna i årskurs nio är högkonsumenter, liksom 35 procent av pojkarna i gymnasiet. Det är inte acceptabelt!

– Hur vi ska skydda våra ungdomar är ytterst en fråga om länets utveckling och vår framtid, sade Barbro Holmberg.

En kedja som inte får brista

Barbro Wåger, länsstyrelsens samordnare för ANDT-frågor, börjar med att visa en bild på en kedja, hel och stark och fin.

– Ni vet hur man brukar säga: ingen kedja är starkare än den svagaste länken. Brister den så brister alltihop. Så är det med den här strategin också, det är sambandet mellan insatserna som ger resultat. Det säger vi med självklarhet, men ändå är det så svårt att åstadkomma i vardagen, säger hon.

– Men jag vill att ni har kvar den här kedjan i minnet. För brister vi i det förebyggande arbetet visar det sig snart i behandlingssystemet och brottsstatistiken. Och det är inga små pengar det handlar om:

- Socialstyrelsen beräknar att samhällets kostnader för missbruk uppgår till 150 miljarder kronor varje år.
- En enda 20-åring med aktivt heroinmissbruk kostar samhället cirka tio miljoner kronor.
- Alkohol, narkotika och tobak ligger bakom 15 procent av den samlade sjukdomsördan för män och 9 procent för kvinnor.

– Så för varje krona vi lägger in i förebyggande arbete tjänar vi otroligt mycket mer, sammanfattar Barbro.

Sedan ger Barbro Wåger en kort genomgång av den nya samlade strategin för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken. Det övergripande målet är *ett samhälle fritt från narkotika och dopning, med minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och med ett minskat tobaksbruk*. Inriktningen för arbetet preciseras sedan i sju långsiktiga mål, kopplade till ett uppföljningssystem.

1. Tillgång till narkotika, dopningsmedel, alkohol och tobak ska minska.

– Vi vet att det ger resultat att begränsa tillgången och tillgängligheten, säger Barbro. Det är kommunerna som ansvarar för att alkohollagstiftningen efterföljs. Vi ska komma ihåg att det är en skyddslagstiftning, och att det är utifrån det perspektivet som alkoholtillstånd och tillsyn ska diskuteras.

2. Barn ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning eller tobak.

– Jag vet att mödravården har arbetat framgångsrikt för att stödja kvinnor med missbruksproblematik i många år. Och i flera av länets kommuner finns stödgrupper för barn i familjer med psykisk ohälsa eller olika former av missbruk. Vi vet att de här barnen finns, men ofta är det svårt att nå dem.

3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika och dopningsmedel eller debuterar tidigt med alkohol eller tobak ska successivt minska.

Här poängterar Barbro särskilt skoltrivsel som en skyddsfaktor. Hon berättar också att samtliga

Mål 4 i ANDT-strategin handlar också om oss, sade Barbro Wåger. Även vi behöver fundera över vår alkoholkonsumtion och vår roll som vuxna förebilder.





Länsstyrelsens ANDT-samordnare Barbro Wåger liknar samarbetet vid en kedja.

kommuner har drogfria skolavslutningar och att Folkhälsoinstitutets Tonårsparlör i våras skickades ut till alla föräldrar med barn födda 1997.

– Men rökfria skolor är tyvärr inte självklart överallt, även om man kunde tro det. Det finns ju till och med lagstöd för det. Ändå förekommer det att både elever och personal röker på skolans område. Det borde vi ha lite dåligt samvete för, tycker Barbro.

4. Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel eller tobak ska successivt minska.

– Det här målet handlar också om oss, säger Barbro. Nu börjar grillsäsongen och det blir drinkar, vin och öl. Även vi behöver fundera över vår alkoholkonsumtion och vara beredda på att vi kan få en enkät om våra alkoholvanor att fylla i nästa gång vi är på hälsocentralen.

– Det handlar också om att jag har betydelse som vuxen, som förebild för ungdomar. Den hälsningen sänder jag till er också!

5. Personer med missbruk eller beroende ska ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet.

– Enligt Gerhard Larssons missbruksutredning

är det bara en av fem med missbruksproblem som får tillgång till vård, och bara en av tio som söker för sina missbruksproblem väljer att gå till socialtjänsten. De övriga vänder sig till landstinget. Där måste vi bli bättre på att möta behovet av stöd på ett sådant sätt att de som behöver hjälp också vill ta emot den.

6. Antalet döda och skadade på grund av sitt eget eller andras bruk av ANDT ska minska.

Barbro lyfter fram SMADIT, samverkan mot alkohol och droger i trafiken, som innebär att den som tas för rattfylleri ska erbjudas hjälp mot sitt missbruk inom 24 timmar.

– Ändå var det bara ett fåtal av de 822 som anmäldes förra året för att ha kört med alkohol eller droger i kroppen som verkligen fick erbjudande om vård. Här måste vi skärpa oss.

7. En folkhälsobaserad och restriktiv syn på ANDT inom EU och internationellt.

– Sverige är inte isolerat, utan en del i ett större sammanhang. Bland annat innebär det att vi aktivt ska verka för att EU:s och WHO:s strategier för alkohol och hälsa genomförs och att vi ska öka samarbetet kring ANDT-frågorna inom Norden.

Information inte nog för att minska ohälsa

Gävleborgarna dör oftare i förtid än riksgenomsnittet, särskilt av hjärt- och kärlsjukdomar. En större andel av männen i länet än i riket dör av skador, vilket är en dödsorsak som klart kan kopplas till alkohol- och narkotikabruk.

Men trenden är ändå litet positiv: dödligheten i hjärt- och kärlsjukdom minskar och skillnaderna mellan män och kvinnor jämnas ut, liksom skillnaden mot riksgenomsnittet.

Det berättar **Lotta Östlund**, sociolog och utredare på Samhällsmedicin, Landstinget Gävleborg. Hon följer utvecklingen av folkhälsan i länet genom enkäter om levnadsvanor och kartläggningar av befolkningens hälsa ur olika aspekter.

För att man ska anse att folkhälsan är god ska den inte bara vara bra, den ska också vara så jämnt fördelad som möjligt. Och här ligger det stora och svåra problemet. Levnadsvanor som alkohol-, tobaks-, mat- och motionsvanor påverkar befolkningens hälsa, men den påverkas också av socioekonomiska faktorer, dvs sådant som inkomst och utbildningsnivå.

– Det betyder att det inte räcker med information. Det behövs också andra åtgärder för att utjämna skillnader i människors livsvillkor, säger Lotta Östlund.

25 000 dricker riskabelt mycket

Lotta visade ett urval av den statistik som Samhällsmedicin förfogar över när det gäller gävleborgarnas alkohol-, narkotika- och tobaksvanor. Allt – och mycket mer – finns tillgängligt på webbplatsen www.lg.se/smg

- 9 procent av kvinnorna och 16 procent av männen betecknas som riskkonsumenter av alkohol. Det är ungefär som riksgenomsnittet, och i Gävleborgs län motsvarar det 25 800 individer. Andelen har varit relativt stabil i alla undersökningar sedan 2004.
- I åldersgruppen 16–29 år är 26 procent av kvinnorna och 31 procent av männen riskkonsumenter.
- Av dem som betecknas som riskkonsumenter i Gävleborgs län är det lite mer än var tredje som uppger att de skulle vilja minska sin alkoholkonsumtion. I riket är den andelen mycket högre, uppemot hälften av de svarande.
- Cirka 12 procent av gävleborgarna, eller



Lotta Östlund, utredare på Samhällsmedicin, har koll på gävleborgarnas folkhälsa och levnadsvanor. Svårast att komma till rätta med är skillnaderna, säger hon.

27 500 personer, är dagligrökare. 70 procent av dem uppger att de skulle vilja sluta.

- 5 procent av kvinnorna och 23 procent av männen snusar.
- 5 procent av gävleborgarna har provat cannabis någon gång. Det är lägre andel än i riket som helhet, där 12 procent uppgett att de provat.



Ungefär tolv procent av Gävleborgarna är dagligrökare. 70 procent av dem uppger att de vill sluta.

Skolelevers drogvanor har undersökts sedan 1996, i en standardiserad enkät som används i hela landet. Där finns en viss positiv trend de senaste åren: färre 15-åringar dricker alkohol nu än tidigare, och även på gymnasiet (årskurs 2) har andelen som någon gång druckit alkohol minskat. För de 15-åriga pojkarna visade 2010 års undersökning den lägsta siffran sedan mätningarna började.

Fler flickor dricker mycket

– Men andelen högkonsumenter minskar inte, berättar Lotta Östlund. 15 procent av niondeklassarna räknas dit. Och i gymnasiet är det fler flickor som är högkonsumenter nu än tidigare. Så många som 25 procent av dem dricker mer än motsvarande 16 burkar starköl eller en liter 40-procentig sprit i månaden. För pojkarna i gymnasiet är den siffran 35 procent, vilket är en liten minskning.

- Andelen gymnasieelever som någon gång använt narkotika har legat ganska konstant på 12–15 procent de senaste tio åren. I 2010 års mätning hade dock andelen pojkar som provat narkotika stigit till 19 procent.

Ett tryggt län – men bättre kan vi

Gävleborgs län är ett av Sveriges tryggaste, statistiskt sett. Ja, Rikspolisstyrelsen anser det vara så tryggt att länet inte fått så stor del av de senaste årens kraftfulla satsning på fler poliser, berättade **Pär Langer**, operativ chef och tillförordnad länspolismästare, vid det panelsamtal som följde på de mer faktabetonade föredragen.

Han var dock inte nedslagen för det, utan menade att det går att göra mycket mer med de resurser som redan finns. Effektivisera och utveckla metoderna, var hans recept.

– Och egentligen, sade han, tror jag personligen att det kanske varit mer effektivt för att förebygga brottslighet långsiktigt om vi fått 3 000 fler specialister i landets skolor och förskolor i stället för 3 000 fler poliser. Det är där vi har de stora möjligheterna från samhällets sida att förhindra att barn hamnar snett och i framtiden fastnar i kriminalitet och missbruk.

Arenorna finns redan

Johnny Haraldsson, strateg i välfärdsfrågor på Region Gävleborg, talade sig varm för samordning och gemensamma utbildningsinsatser.

– Arenorna finns redan, sade han. Nu handlar det om att jobba med styrning och ledning så att vi också börjar arbeta praktiskt tillsammans.

Han lyfte särskilt fram SBG – samordnad beroendevård i Gävleborgs län – som ett bra exempel på samverkan. I flera kommuner finns beroendemottagningar som drivs gemensamt av kommunen och landstinget, och där får tillgängligheten högsta betyg i SKL:s Öppna jämförelser, enligt Johnny Haraldsson.

Svårt få ordning på krogen

Margitta Fröberg, 1:e alkoholhandläggare och tillsynsansvarig i Gävle kommun, berättade att det är svårt att få genomslag för lagstiftningens krav på ordning och nykterhet på krogen.

– När vi utbildar krogpersonal i Ansvarsfull alkoholservering och berättar vilka regler som gäller får vi ofta höra att ”det är ju omöjligt, då skulle varenda krog få stänga”.

Bättre samarbete med polisen är nyckeln, tror Margitta. De är ju tillsynsmyndighet i de här frågorna på samma nivå som kommunen. Därför har man utbildning i alkohollagen även för poliser,



På sikt är förskolepersonal bättre brottsförebyggare än poliser, menar Pär Langer, tf länspolismästare.

hittills har 14 deltagit och meningen är att alla skiftlag ska delta.

– Tanken är att nå en samsyn om de här frågorna, att de ska se på krogmiljön med samma ögon som vi. Vi vill också att polisen rapporterar till oss när de gjort ingripanden på krogen, så att vi får den informationen automatiskt, utan att behöva be om den.

Margitta berättade också att alkoholhandläggarna testat lite mer lättsamma sätt att nå ut till ungdomar – bland annat genom att erbjuda ”varannan vatten” och lite annat smått och gott på skolornas studentbaler.

Krav på ordningsvakter

Josef Wiklund, chef för polisens brottsförebyggande enhet i norra Gävleborg, sade att en av kommunerna i hans distrikt ställt krav på ordningsvakter för att få alkoholtillstånd även när det inte varit dans, utan bara pubverksamhet. Krögaren överklagade, men nu har kommunen fått rätt i Förvalt-



Johnny Haraldsson, Region Gävleborg, Margitta Fröberg, Gävle kommun, Berit Fredriksson och Ingrid Näslund, Landstinget Gävleborg och Pär Langer, Polisen, samarbetar redan kring ANDT-frågor. Men nu blir det mer.

ningsdomstolen och det var Josef och hans kolleger glada för.

– En bra lösning, som skjuter över ett stort ansvar för ordningen på restaurangägaren. Precis som det ska vara.

Bra fråga på hälsocentralen

Berit Fredriksson, divisionschef för primärvården i Landstinget Gävleborg, berättade att alla över tolv år som besöker primärvården får frågan om de använder tobak.

– Det finns med i den målrelaterade ersättningen för alla hälsocentraler, så de premieras ekonomiskt för att de ställer frågan.

Hälsocentralerna har också rutiner för hur patienter över 15 år tillfrågas om sina alkoholvanor, och på mödravårdscentralerna screenas alla som vill.

– Det innebär att vi kan erbjuda hjälp till alla där missbruk eller risk för missbruk upptäcks.

Tidigt upptäckt viktigt

Ingrid Näslund, vårdnätetschef för beroendemitagningarna, tycker att övriga hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att upptäcka missbruk.

– Många av dem som hamnar hos oss har haft en hög vårdkonsumtion i många år, men aldrig fått frågan om sina alkoholvanor.

Hon framhöll samtidigt att samarbetet med MVC och BVC i Gävle fungerar mycket bra, och att de rutinerna ska göras länsövergripande.

Problem växer sig stora

Lennart Nyman, socialchef i Bollnäs, vittnade om att man i hans kommun har ett omfattande drogmissbruk bland ungdomar mellan 18 och 30 år. Det är ett tydligt exempel på vad som händer när inte samarbetet mellan myndigheterna fungerat,

menade han. Det man missar i tidiga insatser blir ett stort problem i nästa steg.

– De barnen blev inte observerade för 10–15 år sedan som de borde ha blivit. Vi hade alla pusselbitarna men fick inte ihop helheten.

– I dag har vi ett bra samarbete genom beroendemitagningen, men vi är ändå bara i starten på en lång resa, sade Lennart Nyman.

Avtal mellan kommuner och polis

Avslutningsvis redogjorde kommunernas ANDT-samordnare eller motsvarande kort för hur de arbetar – och kommer att arbeta – med ANDT-frågor i sina respektive kommuner. Det är ju de som tar över stafettpipen nu.

Samtliga kommuner hade lokala avtal med Polisen och uppskattade det samarbetet. Samtliga anstränger sig för att ordna drogfria skolavslutningar. Några efterlyste bättre samarbete med landstinget, de beskrev känslan av att personer som behöver hjälp lätt ”faller mellan stolarna”, ansvarsfördelningen är otydlig.

Tobaksfri skola på gång

I Gävle blir det en rejäl lansering av strategin den 19 oktober, då alla berörda är inbjudna till Spiegelsalen i Gävle Stadshus. Samtidigt jobbar man hårt med Tobaksfri duo, sjätteklassare får skriva kontrakt med en vuxen om att vara rökfri hela högstadietiden. Planen är att alla skolor i kommunen ska vara med, och kanske blir det en skola i höst – Bergby – där samtliga elever skrivit kontrakt, berättade **Johnny Gustafsson**, drogsamordnare i Gävle kommun.

Alla ska med i Ockelbo

I Ockelbo satsar man stort, under parollen ”Allas ansvar” på att få hela samhället att delta i arbetet



Ett 50-tal personer som på olika sätt arbetar med frågor kring alkohol, narkotika, dopning och tobak deltog vid konferensen på Hotell Winn i Gävle.

mot alkohol- och drogmissbruk. **Mia Lindblom**, folkhälsosamordnare i Ockelbo, visade upp en lång, lång lista med deltagare som har bjudits in till en kick-off i oktober; den innefattade inte bara de parter som är representerade i Ockelbos Folkhälso-BRÅ utan även samtliga ordförande i kommunens nämnder, nyckelpersoner från näringslivet, ideella föreningar, frivilligorganisationer, Systembolaget, folktandvården, mödravården, skolorna, ungdomsgårdar, ortens livsmedelsaffärer och bensinmackar. Med flera.

– Där kommer vi att bilda arbetsgrupper som får inventera vad de gör nu, och diskutera vad som kan bli bättre. Utifrån de beskrivningarna kan vi sedan arbeta vidare på bred front, berättade Mia Lindblom.

– Strategin förtydligar allas ansvar. Därför är det så bra att utgå från den när vi vill att de här frågorna ska få genomslag i hela samhället, sade hon.



Sergio Manzanares och Barbro Wåger höll ihop det hela.

Länsstyrelsens rapporter 2011

- 2011:1 Marin naturinventering 2006 i Gävleborgs län. Gran, Vitörarna, Notholmen, Hornslandet, Storjungfrun, Kalvhararna, Vitgrund-Norrskär
- 2011:2 Marin inventering vid Långvind sommaren 2007
- 2011:3 Marinbiologiska undersökningar i Axmar och Hilleviks-Trödjefjärden, 2008
- 2011:4 Marinbiologiska undersökningar vid Orarna i Gävlebukten, 2009
- 2011:5 Marinbiologiska undersökningar vid Eskön, 2009
- 2011:6 Marinbiologiska undersökningar i skärgården öster om Lindön, 2009
- 2011:7 Inventering av vegetationsklädda bottnar i Siviksfjärden och Norbergsfjärden 2009
- 2011:8 Modellering av den marina vegetationen vid Tupparna – Kalvhararna
- 2011:9 Uttern i Gävleborgs län 2009
- 2011:10 Förebyggande arbete inom området ANDT – Alkohol, Narkotika, Dopning och Tobak i Gävleborg 2010
- 2011:11 Brandplan för Färnebofjärdens nationalpark – mål och prioriteringar vid naturvårdsbränning
- 2011:12 Insektsinventering i Långängarnas naturreservat
- 2011:13 Du ser för ung ut – Kan ingen annan köpa ut åt dig? En kartläggning och provköpsstudie av Tobak och Folköl i Gävleborgs län
- 2011:14 Inventering av våddnätfjäril (*Euphydryas aurinia*) i Gävleborgs län 2009-2010
- 2011:15 Vegetationsklädda bottnar i Gävleborgs läns kustvatten - Trendövervakning 2010
- 2011:16 Arbete för miljön i Gävleborg - så arbetar kommunerna
- 2011:17 Bostadsmarknaden i Gävleborgs län 2011
- 2011:18 Samlad strategi AND, Alkohol, Narkotika, Dopning och Tobak Gävleborg 2011

Länsstyrelsen Gävleborg

Rapportnr: 2011:18

ISSN: 0284-5954



Länsstyrelsen
Gävleborg

Besöksadress: Borgmästarplan, 801 70 Gävle **Telefon:** 026-17 10 00

Webbadress: www.lansstyrelsen.se/gavleborg